

'... אינו דין שהודאת עד אחד פוסלתו מהקרבנה' – בכגון שאין הבעלים מכחיש אלא שותק [ויש אומרים אפילו כשאין נראה שמודה בשתיקה אלא כגון שאמר 'איני יודע']. ע' בקדושין סו-סז.

(ע"ב) '... הא לא מעטיה קרא ציפוי מותר, והכתיב ואבדתם את שמם – כל העשוי לשמם?'. פירוש, אעפ"י שבעלי חיים עצמם לא נאסרו מפני שאינם בכלל 'עשוי לשמם' מאחר ואין בהם תפיסת יד אדם [שזהו הטעם שבעלי חיים ומחובר לקרקע אינם נאסרים], אבל על כל פנים עבודה-זרה הם שהרי העובדם בסייף וגם אסורים לגבוה – אם כן הציפוי שיש בו 'עשייה' הרי הוא בכלל העשוי לשם עבודה זרה ובדין הוא שיאסר (שפת אמת).

'הוא לכנות להם שם'. 'וכל שכן שאסור להזכיר הקדשים של הנוצריים כדרך שמזכירין הם בלשון קדושה. וזה ברור' (ריטב"א ע"ז מה:).
ונראה לכאורה שאין בכלל זה כשאומרים 'קדושים'. כן נמצא בראשונים. המדקדקים, בהזכיר שמות מקומות אין אומרים 'סאן...'. אלא מכנים. ע"ע בפירוט בענין כינוי שם לע"ז – ביוסף דעת ע"ז מו.

'הרובע והגרבע וכו' (כצ"ל) הם כקדשים שקדם מום עובר להקדשן וצריכין מום קבוע לפדות עליהן'. יש מי שעמד לפרש הדמיון שדימו רובע ונרבע למום עובר; על פי מה שאמרו (לעיל יט:) שלכך המפריש נקבה לאשם תרעה עד שתסתאב ולא תימכר כמות שהיא – משום 'מגו דנחתא לה קדושת דמים נחתא לה נמי קדושת הגוף'. ויש לעיין בטיבו של 'מגו' זה, הלא לאחר שירדה להם קדושת הגוף לא יהיו ראויים לפדיון וא"כ לא יהיו קדושות קדושת דמים, ולא מצינו 'מגו' כזה – אך י"ל שגם לאחר שירד עליהם קדושת הגוף, יש שם קדושת דמים גם כן, לכשיוממו. לפי זה מובן הדמיון למום עובר; כשם שבמום עובר חלה עליהם קדושת הגוף משום שראויים לאחר זמן, כך רובע ונרבע אף לאחר שירדה להם קדושת הגוף חלה עליהם קדושת דמים משום שראויים לפדיון לאחר שיוממו [ומתוך כך חלה עליהם קדושת הגוף כאמור]. וכיון שהדין שוה וגם בטעם יש דמיון קצת, על כן תלה זה בזה (עפ"י אבני נזר של, ג).

'זקן'. על שיעור זקן, ועל פסולו בקרבנות בדיעבד – ע' במובא בזבחים נט.

'רבא אמר: לעולם עבדוהו וחידוש הוא...'. – הלכך אין ללמוד משם מעצם המעשה, אבל מכך שהכתוב ציין 'זקן' השני שבע שנים' משמע שבא ללמדנו הלכה שכך דרכם, לפטמו שבע שנים והו' 'מוקצה' (לפרוש אחד ברש"י), או ללמדנו (לפי הלשון האחרת) שזהו משך הזמן שנחשב עדיין 'מוקצה'.

דף בט

'אימרא דצומא' – 'כבש של צום', כלומר שאינו שמור ומפוטם לצורך קרבן, שעיקר ענין ההקצאה היא כדי לפטמו, כמבואר בפרש"י לעיל שפטימוהו לשור גדעון שבע שנים (עפ"י ר"ג).

'להוציא את הטריפה'. הריב"ש (קסג) נשאל האם בזמן הבית היו נוהגים בקרבנות בבדיקת הריאה, לראות אם יש בהם סירכא. והשיב שאף על פי שבדיקה זו מדרבנן – ודאי היו נוהגים כן בקרבנות, כדי שלא יקריבו פסול לגבוה, שאין להקל בקרבן יותר מבחולין. ואין זה ענין למה שאמרו 'אין שבות במקדש', שזה רק בדברים האסורים משום גזרה כגון שבות, ומשום שכהנים זריזים לא גזרו, אבל דבר שאיסורו אינו משום גזרה אלא משום חשש איסור, אם לחולין צריך להחמיר כל שכן למוקדשים. 'והארכתי לך בזה, כנגד המשחיתים והמתאוננים רע בעיניהם (קרוב לודאי שצ"ל 'רע בעיני ה'. הערת הגר"מ מאוזן שליט"א) כשהן פורצין גדרן של חכמים וגבול ראשונים ומנהגן של כל ישראל'. [המדובר שם אודות אנשים שהיו מזולזלים בבדיקת הריאה].

ע"ע בתשב"ץ ח"א סז ובמשך חכמה ויקרא ד, י.

'כל אשר יעבר תחת השבת – פרט לטרפה שאינה עוברת'. בבאור הדרש ע' במובא ביוסף דעת בכורות נו.

(ע"ב) 'שקדמה והקריבתו. היכי דמי אי נימא דאקניה ניהלה (כן הגיה בשיטמ"ק) לאלתר – פשיטא שמותר דעד כאן לא בא עליה'. ואף על פי שעל מנת ביאה נתן לה, אך כיון שנתנה לה מקודם, לאו 'שכר ביאה' הוא (עפ"י רש"י ע"ז סג. ע"ש).

אולם לאחר שבא עליה, אם הטלה קיים משמע שנאסר אעפ"י שנתן לה מקודם אם תצטרך [ועכ"פ אינו פשיטא שמוותר] [כן דייק הר"ן בע"ז סג.]. וטעם הדבר נראה כי כיון שבסופו של דבר לא הוציאתו הרי נעשה שלה רק בביאה ונעשה 'אתנן'.

והרי"ד במהדורה קמא (שם) פרש שהקושיא 'פשיטא' שייכת גם כשהטלה קיים בשעת ביאה. והוא מפרש [דלא כפרש"י] שלפי הצד שהקנה לה אותו מעיקרא, האתנן אינו מותנה כלל בביאה, שגם אם תמאן לא יוכל לתובעה בדיינים, אלא שסמך עליה שלא תמרוד בו והקדים ליתן לה, ולכך פשוט שאין זה אתנן אלא מתנה בעלמא [וכ"מ ברמב"ם (איסור"מ ד, יא) שמעמיד דין זה כשאמר 'אימתי שתתצצי לי קני אותו מעכשיו', ומשמע שכן גרסתו בתירוץ הגמרא, ולפ"ז השאלה היתה כשמקנה לה לאלתר בלא תנאי]. ועוד משמע בדבריו שאם הקנה לה על מנת שיבוא עליה, אינה יכולה להקריבו קודם ביאה, כי רק לאחר ביאה חל קנינה למפרע [אבל ברמב"ם משמע שרשאית להקריבו. ויתכן הטעם לפי שלא תלה בביאה אלא בריצוי והריהי מתרצה כעת].

אמנם במהדורה תנינא חזר בו מפירושו זה ופרש שנתן לה בתנאי שתיבעל, והקושיא 'פשיטא' שייכת רק בשהקריבתו קודם הביאה.

ע"ע במובא בע"ז שם.

– יש למדים מכאן כלל; אין אומרים 'אגלאי מלתא למפרע' אלא אם הדבר שעליו חל הדין למפרע, קיים בעולם בשעת התחולה, אבל אם אינו קיים באותה שעה, אין מועיל גילוי מלתא שיחול עליו למפרע. ולכן אם הקריבתו לפני הביאה, לא חל עליו דין 'אתנן'.

ועוד מצינו כיוצא בזה; בכור בהמה שטרם יצא רובו, מותר לחתוך אבריו ולהשליכם לכלבים, אעפ"י שכשיצא רובו אגלאי מלתא למפרע שהיה קדוש קודם לכן – כי לא חלה קדושה למפרע על אותם אברים שבשעת יציאת הרוב אינם קיימים (ע' חולין סט–ע וברש"י). וכן: המפריש חלה ומתנה שתחול אף על הקמה שיתערב לאחר מכן בשעת העריכה, אם נשרפה החלה קודם העריכה – אין תנאו מועיל (ע' אנצ. תלמודית ח"א עמ' קלח).

“טלה זה” – והא מחוסר משיכה? בזונה עובדת כוכבים דלא קניא במשיכה. קשה, הלא בשכר פעולה אין צורך במעשה קנין, שפועל העושה עם בעל הבית קנה שכרו בפעולתו, ואם כן מדוע לא נקנה לה הטלה בביאה? –

מכאן נראה שהאומר לפועל עשה עמי מלאכה זו ואתן לך חפץ זה בשכרך – יכול ליתן לו דמי החפץ ואינו מחויב ליתן את החפץ עצמו [אבל לא חפצים אחרים, אלא או מה שהתנה עמו או דמים, כי כל שכיר יורד על דעת מעות דוקא], כי אמנם ודאי נתחייב לו חפץ או דמיו, אבל גוף החפץ אי אפשר לו לקנות אלא במשיכה, או שיהיה הדבר ברשות הפועל בשעת עשיית המלאכה. וכיון שיכול ליתן לה דמי הטלה, הרי זה כטלה סתם שאינו נאסר (רא"ש; רשב"א; ר"ן – ע"ז סג. וע' משנה למלך איסור"מ ד, ג).

האחרונים העירו מדברי הנמוקי-יוסף (בב"מ מה: וע' במצוין שם) שהמושך חפץ מחברו והתנה ליתן לו דברים מסוימים – חייב ליתן לו מה שפסק. ויש מחלקים בין שכירות פועל לקנינים. ע' במחנה אפרים דשלב"ע ג, רבית כו, שכירות יד, סוף קנין מעות; קצות החשן רג, ד (ובס' שלב סק"ד); חזו"א יו"ד עג (ושם עב, ג); חרושי הגר"ט קס; חרושי ר"ש היימן ב"מ ו.

ודעת הריטב"א (בע"ז שם ובב"מ מה) שכדין מכירה כך דין פועל, בשניהם צריך ליתן כמו שפסק דוקא. [ובחוות דעת (יו"ד קסא) הושה שניהם לאידך גיסא, שיכול ליתן שוויו. וע"ע בספר אילת השחר ב"ב נט.].

עוד דנו חכמים אחרונים, מה מקשה 'הא מחוסר משיכה' והלא מ"מ חייב לעמוד בדיבורו ולקיים דבריו ואם חוזר בו קאי ב'מי שפרע', והרי אמרו 'אתנן אסרה תורה ואפילו בא על אמו' הגם שאינו חייב לשלם בידי אדם [משום קלב"מ] – הרי שהחלות אתנן שייך גם באופן שאינו חייב לשלם לה אלא בדיני שמים. ויש מחלקים בין חיוב לצאת יד"ש דקלב"מ לחיוב ד'מי שפרע' (ע' תומים כח סק"ד; קצות החשן שם; בית זבול ח"ב ד, ד; אבי עזרי קמא, גניבה ג, א).

יש שכתבו שבמקום איסור אין קיים חיוב ד'מי שפרע'. הלכך אין זה חייב לעמוד בדבריו אף לצאת ידי שמים (כן הביא בשו"ת בית זבול שם מספר דברי תורה להגאב"ד קאנין. וע"ע שו"ת אחיעזר ח"ב מו, ו. וי"ל). ואולם בבית זבול דחה סברא זו, שכאשר כבר עבר אין נפקותא אם הוא באיסור אם לאו – לעולם חייב לעמוד בהתחייבותו. יצוין שהשאלה נשאלה כבר בתורי"ד (במהדו"ק), ולא תירץ.

שיטת ר"ח (בפ"ק דקדושין. וע' גם בריטב"א ב"מ טו.) שניתן לקנות בקנין חליפין ע"י מתן הנאה, ואין צריך דוקא נתינת חפץ. וכן מבואר מהירושלמי (קדושין ג, ו – הובא ברשב"א שם סג.). ויש שהעירו לפי"ז מה מקשה כאן 'הא מחוסר משיכה' – ע' בשיעורי ר' שמואל קדושין ז (עמ' סט) ישוב לזה. ובחזון איש (יו"ד הל' רבית עג, א) כתב שמחלוקת הבבלי עם הירושלמי בדבר. (וע"ע מחנה אפרים קנין מעות ב; שו"ת נחל יצחק מ; דברי חיים חו"מ מכירה ב; אמרי בינה קנינים יג.) וע"ע אבי עזרי (קמא, אישות ג, א) – אודות 'קנין כסף' בשוה כסף.

'כגון דקאי בחצרה... דשוויה לה אפותיקי' – ומשמע שהאוקימתא 'דקאי בחצירה' נשאר. ומכאן שאפותיקי צריך קנין, ובמטלטלין צריך שימושך או שיהא בחצרו (עפ"י חזו"א יו"ד קצא, ד ע"ש).

זלרבה מאי שנא דקתני כגון אלמנה לכ"ג – דומיא דאלמנה, מה אלמנה לא לקי עד דמתרי בה, אף זונה עד דאמר לה הא לך... אבל היכא דזונה מעיקרא הכי נמי דאסור. מרבנו גרשום (ל.) משמע שמפרש [דלא כפרש"י ותוס'] שהמדובר כשבא עליה ואחר כך נתן לה, ובפנויה לא נאסר הטלה כל שלא אמר לה בפירוש 'הא לך אתנן'. ובזונה מעיקרא אפילו נתן לה בסתם אסור.

[וצ"ל לפי זה שמה שאמרו לעיל ב'הבעלי לי בטלה' סתם או אפילו ב'טלה זה' ללא משיכה, לא נאסר – מדובר בפנויה וכשנתן בסתמא, וכיון שלא נתחייב דבר מסוים א"כ כשנתן לה בסתם אפשר שאינו 'אתנן' אלא ריצויה והפסת דעת בעלמא. אבל אם יפרש בנתינתו 'הא לך אתנן', או אף בסתם בזונה מעיקרא – אסור בכל אופן].

דף ל

'לעולם עבדי וכי קתני בעבד עברי, אי הכי מאי טעמא דרבנן, שפחה לעובד עברי מישראל שריא...' מכאן הוכיח בספר שער המלך (עבדים ג) שעבד עברי מותר אפילו בשפחה כנענית שאינה של רבו, וזה דלא כמו שכתב מהרש"א (בגטין מא. וכן הקשה בהגהות קרני ראם על המהרש"א שם. ושםא כוונת מהרש"א לאיסור דרבנן, שלא גרעה מביאת פנויה שנראה לכאורה שאסורה אף לע"ע עכ"פ מדרבנן. וכאן הלא מותרת מדאורייתא ואין כאן דין 'אתנן'. וצ"ע).

'כגון דלית ליה אשה ובנים.' מכאן תמה המשנה–למלך (עבדים ג,ד) על דברי הריטב"א (בקדושין כ) שאף על פי שכשאינו לו אשה ובנים אין רבו יכול ליתן לו שפחה כנענית, רק לכפותו אינו יכול, אבל מכל מקום הוא מותר. והלא כאן מבואר שאסור הדבר, שהרי הקשו 'מישראל שרי' ואין זה אתנן האסור, ותרצו שאין לו אשה ובנים. (בספר קהלות יעקב (קדושין כב) רצה לחלק בין שפחה כנענית של רבו, שבזה התיר הריטב"א מפני שזו דרך עבדות, כיון שמקים ולדות לרבו, משא"כ בשפחה של אחר. והעיר על תירוץ זה, ע"ש). ולכאורה י"ל שאעפ"י שמותר הדבר, הלא כיון שביאת זנות היא, חל שם 'אתנן' עליה, שנראה שאיסור אתנן אינו תלוי באיסור זנות אלא אף בהתר מ"מ הדבר פגום, ופנויה לדעת הראב"ד (ריש הל' אישות) תוכיח שאעפ"י שאין בה לאו דאורייתא כשאינה מיוחדת לזנות, אתננה אסור לרבה (לפרש"י ותוס'). ודבר הלמד מעניינו הוא – כמחיר כלב שאסור הגם שהפעולה מותרת. [ונראה שגם אתנן שנתן נכרי לזונה נאסר לזונה לבוא בית ה']. רק שאלת הגמרא היתה 'מישראל שרי' – שכיון שהתירה תורה לרבו לכופו לכך, אין מסתבר שיש כאן פגם והרי העבד עושה כמצות רבו, הלכך אין זה 'אתנן זונה' אלא שכר פעולה בעלמא, אבל כל שאין לרבו זכות בדבר, י"ל שאעפ"י שהותרה לעבד, שם 'זנות' עליה. כל זה נכתב להעיר בלבד, ללא עיון ובדיקה.

'ניפוק חדא להדי כלבא והנך כולהו לישתרו?' התוס' פרשו שהקושיא היא למאן דאמר 'יש ברירה' – האם משנתנו אינה מתפרשת כשיטתו (וכן הגרסה לפנינו בגמרא בבכורות נז).

ולפי שיטת ה'איסור והתר' (המובא בפמ"ג יו"ד סט סקל"ה במ"ז) שכשהאיסור בא ונולד בתערובת, בטל הוא בהתר אפילו היה ברירה או דבר חשוב, לשיטה זו יש לפרש קושית הגמרא בדרך 'מה נפשך'; אם 'אין ברירה' יש להתיר כל הטלאים מדין ביטול ברוב, שהרי רק אחד מהם הוא כנגד הכלב ואותו אחד היה מעולם בתערובת של התר, ואם משום שנחמיר [בדאורייתא] ונאמר 'יש ברירה' והואיל ואפשר לבררו לא בטל, עכ"פ אפשר להוציא אחד והשאר יהא מותר (עפ"י אבני נזר יו"ד פא,א).

כן צדד בתחילת התשובה בדעת השואל, ואולם דעתו שם (סק"ה) שלא אמר ה'איסור והתר' אלא בחתיכה הראויה להתכבד, אבל לא בשאר דברים חשובים.

ויש לציין לדעת המרדכי (סוף חולין) שכל דבר שבא לעולם בתערובת, אין בו דין ביטול ברוב [ולחפך מהאו"ה], ולדבריו אין שייך כאן דין ביטול.

ויש שכתבו שאין שייכת כאן תורת ביטול ברוב מדין תורה: לפי שכל אחד ואחד מהטלאים הריהו ספק איסור מצד עצמו ואינו